

Bir "Zihinsel Arkeolojik Kazı"nın hikayesi <https://bit.ly/4247kiV> -

Sesli Özet: https://drive.google.com/file/d/1_9IEbmXESTMyxOGLTU6_3MIF8upLwAGw/view

Rev-1.2 - 7 Ocak 2026

Güvenilirlik yetmezliği, herkesin tanıdığı ama etkisizleştirilemediği için verili kabul edilen; yani onun varlığını da hesaba katarak sorun çözmeye kalkışıldığında ortaya şaşırtıcı bir tablo çıkmıştı. Yazı, birkaç yıl önce yapılan bir çalışmanın bulgularını konu ediniyor. Temel unsur Yıkıcı bencilliğin etkisizleştirilmesinde elverişli bulduğum bir koz'u yazı bağlamıyla ilgili bulduğum için sonuna ekledim; revizyon o ihtiyaçtan doğdu.

Einstein'ın, "Bir problemi çözmem için bana 60 dk verilse; ellibeş dakikasını problemi anlamaya, kalan beş dakikasını da çözümü bulmaya ayırırdım." dediği söylenir.¹

Beyaz Nokta Gelişim Vakfı (BNGV)'nın Sorun Çözme Kabiliyeti/Becerisi (SÇK) bağlamında sorunlara yaklaşım biçimini ifade eden "**Önce Anla!..**" motto'su bu sözü hatırlatıyor. Bu yaklaşım, **Sorun ÇÖZÜMLEME** yöntemidir. Özü, sorunları sorulara dönüştürerek anlaşılır kılmaktır.

Anlaşılmamış bir sorunu çözmeye kalkmak, kalıcı bir çözüme getirmediği gibi yeni sorunlara açıyor; kaynak israfı oluyor. Bunun örnekleri ülkemizde çoktur. Anladıktan sonra çözüme odaklanma, kültürel bir alışkanlık haline gelirse, gelişme yolunda zıplatici etki yapacağı açıktır.

Soru Çözümleme, onu doğuran beslendikleri ve besledikleri nedenleri, katkı değerlerini, bir bütün olarak ortaya çıkarmaktır. Eldeki kaynakların, onlardan hangisini etkisizleştirmeye yeteceğini tartmak ise, çözüm bulma eşiğidir. Fark edileceği üzere bu devinim Nedensel, Akılcı ve Eleştirel Düşünme ve Davranış Biçimini tanımlıyor.

Sorun Çözümleme bu yönüyle, **Arkeolojik Kazı**'ya; yüzlerce, binlerce yıl öncesinin değerli kalıntılarını topraktan, zarar vermeden çıkartmaya benzetilebilir.

BNGV'da sorun çözümleme ve çözüm önerileri geliştirme arayışı, gönüllülerin oluşturdukları **Çalışma Grupları**nda yapılıyor. Akıl Dışı Eğitim, SÇK yetmezliği, Kadınsız Toplum, Din ve Bilim kurumlarının yanlış konumlanmaları, Düşünme Becerileri yetmezliği ve daha bir çok konuda Oluşmuş ÇGr'ları ve yaptıkları çalışmalar, web sitesinde ve linkler listesinde yer alıyor.

Onlardan birisi de **Tarım Çalışma Grubu** (TÇGr)'dur. Gıda güvenliği, saman ithal etme, kırsaldan göç gibi sorunlar kamuoyunun gündemine geldiği günlerde TÇGr üyeleri, birçok boyutu olan Tarımın temel girdi nitelikli ortak konularını (tarım arazileri, tohum, su, gübre, ilaç, pazarlama vd) sıra ile el almayı kararlaştırdı ve **Tarım Arazileri** ile işe başladı.

Tarım arazilerinin sorunları nelerdir ve nerelerden beslenmektedir? başlığı altında ardışık e-BF(beyinfırtınaları) şeklinde yapılan sorgulamalarda miras yoluyla bölünme, yerleşime, sanayiye, madencilığe açma, kamulaştırma gibi **nedenlerle** giderek **küçülen tarım toprakları**; küçük çiftçi işletmeleri şeklinde yapılan **tarımsal üretimin azalmasına, verimsizleşmesine, kırsalda yaşayanları geçindiremez olmasına, şehirlere göçü tetiklediği** belirlenmişti.

¹ Einstein'ın Muhteşem Problem Çözme Sırrı: <https://www.beyaznokta.org.tr/oku.php?id=648>

Tarımsal üretimin azalması, şehirlere göçü, tarım ürünleri **ithalatını**, **döviz ihtiyacının artmasını**, köylerdeki **okulların kapanmasını**; **taşımali eğitimle kalitenin düşmesini**, şehirlerde **işsiz muhtaç kitleler oluşmasını**, **çarpık yapılaşmayı**, **gayri meşru kazanç** peşinde koşan **suç örgütleri** türemesini, **gelir dağılımının bozulmasını** ve daha birçok sorunu beraberinde getirmiş.

Örneğin **Şehirlerde çarpık yapılaşmayı** özendirici mevzuat düzenlemelerinin 6 Şubat 2023 depreminde 10 ilimizde binlerce insanımızı kaybedişimize; keza **yeşil örtünün yok edilmiş olmasının** toprak altına inemeyen yağmur sularının sel olup afete dönüşmesine ve uğranılan zararları büyütmiş olmasına katkısı tartışılmadı bile.

Kırsaldaki yaşamın ekonomisi güçlendirilip sürdürülebilir çözümler geliştirilmiş olsa idi, yukarıda **kalın** karakterle fark ettirilen 15 çeşit türev sorunun kısmî de olsa doğmayabilirdi. Aynı önleyici yaklaşım başka çözümler de geliştiriyor olacağından onlar doğmayabilirdi. Tetikleyici ana neden, kamuoyu gündemine sadece "*köyde geçimini temin edemeyip mecburen göçüyorlar!*" şeklinde yansıtılmış; Büyükşehir Belediye sınırlarının İl sınırlarına genişletilmesi ve köylerin mahalle yapılması ile türev sorunlar yumağı giriftleşip çözülemez hale gelmiş. İstenmiş olsa(?) başarılamayacak bir tahribat.

Özetle bütün bunlar, göz göre göre olmuş...

TÇGr üyeleri bu tespitler ve değerlendirmeler sonrası, bunlar önlenemez miydi? Ne(ler) yapılsa idi önlenebilirdi? sorusunu sordu.

Kırsalda, aynı yörede yaşayan üretici nüfus, **kooperatifleşerek** araziye küçülten gelişmeleri durdurmak, küçük işletmeleri ortak işletmeye dönüştürerek tarım araçları ekonomisi yapmak, akaryakıt, tohum, gübre vb girdilerin büyük alıcısı durumuna gelmek, verimliliklerini artırmak, dolayısıyla şehirlere göçle tetiklenen türev sorunlar pekala doğmayabilirdi.

Niçin kooperatifleşme yoluna gitmediler? sorusu da soruldu.

Kooperatif gibi dayanışmacı birlikteliklerle sağlanacak ortak yararın, bireylerin tek tek yararlarının toplamından büyük olacağı açık bir gerçektir. Ancak kooperatif sözcüğü dünya dilleri arasında en çok Türkçede bulunsa da **başkalarının haklarına saygı** duymama şeklindeki ahlaki çöküntünün artması, ülkenin son yetmiş yıllık tarihinde **kooperatiflerde yaşanan istismarları** yaygınlaştırmış, dolayısıyla insanları **dayanışmacı birlikteliklerden** uzaklaştırmış.

Yer yer başarılı kooperatifler bulunduğu görülerek onların yetkilileri ile görüşüldü. Halen istisnaî güvenilir kişilerin görevde olmasına bağlı oldukları anlaşıldı. İstismarı önlemek mümkün iken kapsayıcı etkili kamusal bir irade ortaya konmaması, dayanışmacı birlikteliklere hayat veren karşılıklı güvenilirliğin çürümüşlüğüne kökleştirmiş;, etkili bir [Sorun Çözme Aracı](#) olan kooperatifçiliği kullanılamaz yapmış.

Tarım arazilerinin önlenemeyen küçülmesi ile gelen sorunları besleyen daha derinlerde yatan bir başka Kök Neden: **Güvenilirlik Yetmezliği** olarak adlandırıldı.

Güvenilirlik Yetmezliğinin etkilemediği sorun alanı yoktur. Toplamları bir arada tutan temel değer Güvenilirlik ortamı çürümüş ise toplumlar açısından açık bir beka sorunu var demektir..

Kutuplaştırmaları teşvik edici, sürdürücü politikaları tırmandırmanın; onun ardından gitmenin kimin/kimlerin değirmenine su taşımak olduğunu görmek, göstermek gerekiyor.

Tarım arazilerinin küçülmesi sorunu üzerindeki zihinsel arkeolojik kazı burada bitmedi. Güvenilirlik Yetmezliği sorununu doğuran, onu besleyip yaşatan, etkisizleştiricileri körelten nedenler yok mu? sorusuna cevap aramakla kazıya devam edildi.

Bu arayış, yeraltından kıymetli maden çıkarmaya benzer bir sonuç verdi. "*Önce bana, hep bana, daha çoğu bana*" yaklaşımlı, başkalarının haklarına saygı duymayan, [sömürücü bencil ahlak, asalaklığı](#) ortaya çıkardı. Sorunların kökü, araştırılınca taa nerelere uzanıyor!..

Canlılar üç grup oluşturuyormuş. Biyologlar öyle diyor.

1-Kendi kendine yeterli, başkalarıyla birlikte, çoğulcu yaşamdan yana, varlıkları ve yaşamsal faaliyetleri başkalarına fayda sağlayan ve. %90 ile çoğunluğu oluşturanlar. 2-Likenler diye adlandırdıkları ikili birliktelikler ile simbiyotik yaşam sürenler, %5'likler. 3-Başkalarının sırtından geçinenler; yani **Asalaklar!**.. Bunlar, yapıştıkları canlıyı/organi öldürünceye kadar sömürerek büyüyor, o ölünce kendileri de ölüyorlar. Kanseri hücre gib.

Besin zinciri olgusu, canlılara ve yaşayan sistemlere dinamizm kazandırır. Doğa'nın bütünlüğü içinde onunla uyumlu diri kalmayı dayatıyor. Dolayısıyla herkes işini, varlık nedeninin gereğini yapıyor.

BNGV bu çıktıdan esinlenerek, dayanışmacı birlikteliklerin sağlayacağı ortak yararların çekiciliğine dikkat çekmek; sömürücü bencil davranan, Asalak yaşamı seçen bireylerin çoğalışını arızî bulup onlara, sağladıklarını düşündükleri çıkarların korunamaz ve sürdürülemez olduğunu göstermek; mümkünse 1.Gruptaki varlıklar arasına dönmelerini kolaylaştırmak üzere iki proje geliştirdi.

[Adil Yaşam](#) (AY) ve onunla iç içe Afet Zararlarını Azaltma (AZA) projesi, 'başkalarının sömürsünden korunmak üzere sömürücü bencil yaşamaya yönelenleri geri kazanmayı' hedefler. Bunu, beklenen İstanbul Depremi öncesi dayanışmacı önlemler geliştirmeye gönüllü olanların katılımlarıyla gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

[Soru Oluşturma Tekniği](#) (SOT) projesi, Sorgulamaya dayalı eğitime geçişin önündeki engellerin aşılmasını kolaylaştırmayı amaçlar. Bunu, öğrenme temelli eğitimde Nedensel, Akılcı ve Eleştirel Düşünme becerileri gelişmiş öğrenciler yetiştiren öğretmenlerin ellerini SOT ile güçlendirerek yapmaktadır. Öğretmen, öğrencilere kendi sorularını sorma fırsatı vererek konuları öğrenmelerini sağlarsa Öğrenme temelli eğitime geçiş kolaylaşmakta öğrencinin düşünme becerileri geliştiğinden kendi kendine öğrenme sürecinin de önü açılıyor

Sorun Çözümleme, Düşünme Becerileri ve SÇK gelişmişliği, toplumsal gelişmeyi tetikliyor. Bunlardan yoksunluk ise kaynak israfı ile yerinde saymak hatta geri kalmak olduğu ret edilmez bir gerçektir.

1 Kasım 2023

Dr. Necati Saygılı

SON NOT: Güvenilirlik Yetmezliği ortamında sahte değerler topluma kaybettirirken birileri için de çıkar sağlama işlevi görüyor. Etkisizleştirilmeleri mümkün olmakla birlikte doğmalarını önlemek daha değerli. Bunun enstrümanları da var.

Örneğin, toplumumuzda yalan ve tutulmayan sözlerin mağduru olma tehditi altında olduğu izlenimi ile kimsenin kimseye güvenmediği olağanlaşmış. Ciddi bir Güvenilirlik Yetmezliği yaşanıyor. Bunun örtülü mesajlarla beslendiğine dair bir kanaate de rastlanmıyor.

O kapsamda Sınavlarda gözetmen bulundurmamakla katılanlara verilen örtülü mesaj, "Siz hırsızsiniz, çalarsınız. Biz bunu önlemek için gözetmen bulunduruyoruz" demiş oluyorsunuz. Doğurduğu refleks, "gören olmazsa çalabilirim" oluyor.

Trafik bilgilendirme ve yönlendirme levhalarına uyulduğunu denetlememekle her çiğnen kuralda "yasak çiğnenebilir; önemli değil" mesajı verildiği düşünülüyor.

Örneğin inanç alanı, siyasi planda hayli prim yapıyor. Peşin yargıyla da olsa toplumumuz büyük çoğunluğu ile Müslüman. Kur'an'dan ve tebliğcisi Peygamberin yaşamından bilinenlerle mümin olmak, o inancı içtenlikle sahiplenmeyi, aynı zamanda güvenilir olmayı da zorunlu kılıyor. Pratikte ise mümin olmak, müslümanlığın göstergesi ritüelleri yerine getirmekle eş gibi algı yaratılıp; Güven veren, Güvenilir² olmak anlamı geri plana itilmiş.

Hz Peygamber'e atfedilen tevatür bir Hadis'te kendisine bir müslümanın asla yapmayacağı bir şey söyle dendiğinde "bir müslüman asla yalan söylemez!" dediği rivayet edilir. Camilerde de sık dile getirilir(di). Bir kişide birarada bulunamaz (oksimoron) sıfatlar örneği olarak, Müslüman ve Yalan, güçlü bir indikatör/ayırddedicidir.

Salat kavramında da benzer bir algı yaratılmış. Kur'an'da Salat, günün vakitleri ile birlikte Namaz kılma anlamıyla, bireyi bilinçli tutmaya yönelik, az sayıda kullanılmakta ama Müslüman dünyada Dinin direği sayılmaktadır. Ancak toplumu güçlendirici davranış biçimi olarak 'yardımlaşmayı/paylaşma'yı yine Salat sözcüğü ile pek çok kez tekrarlansa da pratikte, bu anlamıyla yaygın sahiplenildiği söylenemez. Bunun büyük bir boşluk doğurduğu açıktır.

Akletmek, Akli işletmek, Düşünüp ders almak, Kur'an'da sıkça geçen fiillerdir. Bir görüşün sahipleri, aklını işletmeyi beceremez, sapıtılır varsayımı ile olsa gerek, iman-amel yapışık ikiz kavramlarını birbirinden koparmayı, İslamın yaşam pratiklerinde akli işletmeye hak ettiği yeri vermemeyi uygun bulmuşlar. Akletmeyenin başına pislik yağacağı³ ikaz edilmesine ve fiiliyatta müslüman toplumların başı dertten kurtulmaması ile olan ilgisi görmezden gelinmiş!...

² Allah kendisini mümin sıfatı ile de tanıtıyor: Haşr Sures 23.Ayet

³ Yusuf Suresi 100. Ayet

Demek ki Müslümanın Yalan söylememesi, mümin ise güvenilir, güven veren olması, kendisini koruması yanında toplumunu güçlendirici dayanışma/paylaşmayı önemsemesi, Akletmesi, düşünmesi, sorgulayıcı olması gibi nitelikleriyle temayüz etmesi bekleniyor.

Bu argümanlar kullanılarak, bunlarla tezat teşkil eden söz ve fiillerine rağmen kendilerini müslüman gösterenlerin, inanç alanını kirletmeleri önlenabilir.

İslam, özü itibariyle -bütün sistemler gibi- ilkesel ve edimli değerler bütünüdür. Kendi içindeki bütüncül yapıyı görüp o değerlerin sözcülüğünü yapmak aydın insanlara düşüyor...7.01.2026
NS